BIBLIOGRAFIE

Irimia 1979 = Dumitru Irimia, *Limbajul poetic eminescian*, Iaşi, Editura Junimea.
Irimia 1986 = Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Irimia 1999 = Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Iaşi, Editura Polirom.
Irimia 2005 = Dumitru Irimia (coord.), *Dicţionarul limbajului poetic eminescian. Semne şi sensuri poetice*, I. *Arte*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".
Irimia 2007a = Dumitru Irimia, *Eminescu şi „Convorbiri literare"*, în „Convorbiri literare" (Iaşi), iunie, nr. 6 (137) (www.convorbiri-literare.dntis.ro).
Irimia 2007b = Dumitru Irimia, *Unitatea limbii şi literaturii românilor*, răspuns la Laudatio, Universitatea de Stat din [Republica] Moldova, 24.VI.2007 (www.usm.md/start.aspx?textC=6&textCom=190).
Ivănescu 1956/1989 = G. Ivănescu, *Limba poetică românească*, în vol. Ivănescu 1989.
Ivănescu 1972/1989 = G. Ivănescu, *Stilul lingvistic al poeziei lui Lucian Blaga*, în vol. Ivănescu 1989.
Ivănescu 1984 = G. Ivănescu, *Alexandru Philippide – teoretician al limbajului*, studiu introductiv în Alexandru Philippide, *Opere alese. Teoria limbii*, editate de G. Ivănescu şi Carmen-Gabriela Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei.
Ivănescu 1989 = G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Al. Andriescu, Iaşi, Editura Junimea.
Munteanu 2008 = Eugen Munteanu, *Introducere. Humboldt şi humboldtianismul*, în Wilhelm von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor şi influenţa ei asupra dezvoltării spirituale a umanităţii*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie şi indici de Eugen Munteanu, Bucureşti, Editura Humanitas.

G. IVĂNESCU AND DUMITRU IRIMIA ON STYLE AND STYLISTICS

ABSTRACT

The study focuses on the most important Ivănescu's and Irimia's concepts of style and stylistics. The two linguists share a pertinent view on the poetic language and style. Emphasizing the relationship between competence and performance, the poet gives a new use to the existing linguistic material within the social group, through the stylistic function. The stylistic function is opposed to the communication function of language. Sometimes, it requires the use of non-existent terms in normal literary language at a specific time. On the other hand, the poet might find the *semantic-stylistic complementarity* of lexical content of the word as being *forgotten* in the deep level of language.

Keywords: *poetic language, style, expressivity, norm, stylistic system.*

GRAMATICA ŞI LOGICA LA G. IVĂNESCU[1]

DUMITRU NICA*

În concepţia lui G. Ivănescu, structura limbii nu poate fi explicată convingător decât prin structura gândirii. Un prim teren de demonstraţie a acestei idei i-l oferă lingvistului ieşean gramatica, cu subcompartimentul ei, morfologia: „Analiza lingvistică [...] ne arată că nu se poate face abstracţie de gândire, de fapte logice, în explicarea faptelor fundamentale ale morfologiei [...], că esenţialul din structura morfologică a limbii se explică tocmai prin gândire, prin faptele logice" (Ivănescu 1963: 265).

Cum problema centrală a morfologiei o constituie părţile de vorbire, „în care, după câte ştim, nu s-a făcut până acum nici un progres" (*ibidem*: 261), G. Ivănescu întreprinde o analiză logică a acestora, ajungând la următoarele concluzii: „[...] numai substantivul şi pronumele exprimă noţiuni, [...] adjectivul, numeralul şi verbul exprimă note din conţinutul noţiunii şi [...] adverbul exprimă o modalitate a unei note din conţinutul noţiunii. Concluzia este aceasta: diversele clase de cuvinte sunt reflexe ale unor fapte din planul gândirii, şi anume manifestarea pe planul limbii a unor fapte de ordin formal (morfologic) din planul gândirii; numai analiza profundă a faptelor de gândire ne indică deosebirea dintre diversele clase de cuvinte; punctul de vedere logic nu este, cel puţin câteodată, în morfologie şi sintaxă, un punct de vedere străin lingvisticii, ci se identifică chiar cu punctul de vedere lingvistic" (Ivănescu 1964: 193).

Punctul de vedere logic al lui G. Ivănescu se confirmă întru totul prin compararea cu un criteriu lingvistic, subordonarea, propus în interpretarea părţilor de vorbire de Otto Jespersen şi cunoscut sub numele de *teoria rangurilor* (Jespersen 1975: 101–116). Din confruntarea punctului de vedere logic al lui G. Ivănescu cu cel gramatical al lui Otto Jespersen putem desprinde următoarele caracteristici ale părţilor de vorbire principale: substantivul exprimă noţiuni şi este

[1] Lucrarea reia, cu unele modificări, articolul nostru *Teoria părţilor de vorbire la G. Ivănescu şi la alţi lingvişti contemporani*, publicat în „Analele Universităţii «Alexandru Ioan Cuza»", t. XXXIV, Secţiunea IIIe. Lingvistică, 1988, p. 93–95.

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, bd. Carol I, nr. 11, România.

ALIL, t. LIII, 2013, Bucureşti, p. 247–250

BDD-A1177 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:19 UTC)

o parte de vorbire de rangul I; adjectivul şi verbul exprimă note din conţinutul noţiunii şi (tocmai de aceea) sunt cuvinte de rangul al II-lea; adverbul exprimă note ale notelor şi (tocmai de aceea) este un cuvânt de rangul al III-lea. Pronumele, în schimb, nu exprimă noţiuni, nici note din conţinutul unei noţiuni, decât în mod indirect (Coseriu 1978: 60; Tesnière 1959: 59). De aceea, el este şi greu de definit. În enunţ pronumele funcţionează ca elemente de rangul I (pronumele substantivale) sau ca adjuncţi (adjectivele pronominale). Numeralele au conţinut noţional (acoperă, în general, categoria logică a cantităţii) şi funcţionează, de regulă, ca elemente de rangul al II-lea (numeralele adverbiale şi cele distributive, având distribuţie adverbială, funcţionează numai ca elemente de rangul al III-lea).

Criteriul logic al lui G. Ivănescu iese în relief prin aplicarea teoriei lui Eugenio Coseriu despre sens. Operând cu trei tipuri de înţeles, şi anume lexical, categorial şi instrumental, părţile de vorbire se organizează în felul următor:

1. părţi de vorbire reprezentate de cuvinte lexematice: substantivul, adjectivul, verbul şi adverbul. Spre deosebire de Coseriu, aici încadrăm şi numeralul, întrucât acesta este reprezentat de cuvinte care au înţeles lexical, exprimând note (cantitatea) din conţinutul unei noţiuni, aşa cum demonstrează G. Ivănescu (1963: 264);

2. părţi de vorbire categorematice: pronumele şi celelalte substitute care au alte orbite[2];

3. părţi de vorbire instrumentale: prepoziţia, conjuncţia, reprezentate de cuvinte care au înţeles instrumental. Printre acestea se numără şi o serie de „cuvinte fonice", cum le numeşte G. Ivănescu (1965: 424): articolul, verbele auxiliare, verbele copulative.

Între cele două moduri de a vedea şi a aplica criteriul logico-semantic (G. Ivănescu – Eugenio Coseriu) prezentate aici există un raport de strânsă complementaritate, întrucât anumite sensuri concrete ale cuvintelor noţionale satisfac anumite valori categoriale (substantiv, adjectiv, verb, adverb). Cuvintele se organizează în părţi de vorbire după înţelesul lor abstract, categorial. Semnificaţia categorială sau de clasă este un aspect al înţelesului gramatical.

O poziţie apropiată de cea a lui G. Ivănescu o întâlnim la Lucien Tesnière, care împarte cuvintele în două mari clase: cuvinte pline şi cuvinte goale (vide). În cadrul cuvintelor pline, lingvistul francez distinge două straturi: unele exprimă ideea de substanţă (substantivele) ori de proces (verbele), iar altele exprimă însuşiri ale substanţelor (adjectivele) ori ale proceselor (adverbele). „Cele patru specii de cuvinte pline [...] reprezintă pietrele unghiulare ale vorbirii" (Tesnière 1959: 63). Cuvintele vide sunt acelea „care nu sânt încărcate cu o funcţie semantică, sânt simple unelte gramaticale" (*ibidem*: 54).

Punctul de vedere logic al lui G. Ivănescu poate fi coroborat cu punctul de vedere sintactic al lui J. Kuryłowicz. După lingvistul polonez, în cadrul fiecărei

[2] Pentru termenii *orbită*, *relaţie orbitală*, *axă orbitală*, vezi Hockett 1976: 259. Cf. Nica 1988: 118.

părţi de vorbire există o ierarhie între diferite funcţii sintactice. Astfel, J. Kuryłowicz (1936) distinge o funcţie sintactică primară şi o funcţie sintactică secundară. Funcţia sintactică primară, sau funcţia-bază, corespunde formei-bază a unui cuvânt; funcţia secundară corespunde formei (formelor) „derivate". Cele patru părţi de vorbire fundamentale au următoarele funcţii primare: substantivul → subiect; adjectivul → atribut (determinant al substantivului); verbul → predicat; adverbul → circumstanţial (determinant al verbului). Kuryłowicz nu are în vedere că o formă-bază poate acoperi, pe lângă o funcţie primară, şi una sau mai multe funcţii secundare.

Coroborând concepţia logică a lui G. Ivănescu cu teoriile lui Jespersen, Tesnière, Kuryłowicz şi Coseriu, putem caracteriza părţile de vorbire principale în felul următor: substantivul este o parte de vorbire care exprimă noţiuni, (de aceea) este un termen de rangul I şi are funcţie primară de subiect; adjectivul este o parte de vorbire care exprimă note din conţinutul unei noţiuni, (de aceea) este un termen secundar şi are funcţie primară de atribut; verbul este o parte de vorbire care exprimă note din conţinutul unei noţiuni, (de aceea) este un termen secundar şi are funcţie primară de predicat; adverbul este o parte de vorbire care exprimă note ale notelor, (de aceea) este un termen terţiar şi are funcţie primară de complement circumstanţial (pe lângă verb şi adjectiv). Părţile de vorbire principale sunt reprezentate de cuvinte lexematice.

Pe scurt, analiza logică a părţilor de vorbire întreprinsă de G. Ivănescu este confirmată şi întărită de interpretările, făcute din alte puncte de vedere, ale unor lingvişti din generaţii şi din şcoli diferite.

BIBLIOGRAFIE

Coseriu 1978 = Eugenio Coseriu, *Gramática, semántica, universales. Estudios de lingüística funcional*, Madrid, Gredos.

Hockett 1976 = Charles F. Hockett, *Curso de lingüística moderna*, 3ª edición, Buenos Aires, Editorial Universitaria de Buenos Aires [*A Course in Modern Linguistics*, New York, Macmillan, 1958].

Ivănescu 1963 = G. Ivănescu, *Gramatica şi logica*, I. *Structura gândirii ca factor primar al structurii morfologice a limbii*, în „Analele Universităţii din Timişoara", I.

Ivănescu 1964 = G. Ivănescu, *Gramatica şi logica*, II. *Structura gândirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, în „Analele Universităţii din Timişoara", II.

Ivănescu 1965 = G. Ivănescu, *Nume şi verb*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Bucureşti, Editura Academiei.

Jespersen 1975 = Otto Jespersen, *La filosofía de la gramática*, Barcelona, Anagrama (*The Philosophy of Grammar*, London, Allen & Unwin, 1924).

Kuryłowicz 1936 = Jerzy Kuryłowicz, *Dérivation lexicale et dérivation syntaxique. Contribution à la théorie des parties du discours*, în „Bulletin de la Société de Linguistique de Paris", XXXVII, p. 79–92.

Nica 1988 = Dumitru Nica, *Teoria părţilor de vorbire. Aplicaţii la adverb*, Iaşi, Editura Junimea.

Tesnière 1959 = Lucien Tesnière, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris, Klincksieck.

BDD-A1177 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:19 UTC)

GRAMMAR AND LOGIC WITH G. IVĂNESCU

ABSTRACT

G. Ivănescu argues that the language structure cannot be convincingly explained but through the structure of thought, and he takes grammar, with its first compartment morphology, as a proof terrain for this assertion. Since the parts of speech are at the very centre of morphology, in where all grammatical issues have their projection, G. Ivănescu proceeds to the logical analysis of the different parts of speech. Such an analysis leads him to the conclusion that the logical point of view in morphology and syntax is not distant from, but identical with the linguistic point of view. G. Ivănescu's theoretical position is shared by Romanian as well as foreign linguists pertaining to several generations and schools, such as Otto Jespersen, J. Kuryłovicz, Lucien Tesnière, Charles F. Hockett, Eugenio Coseriu.

Keywords: *language and thought*, *grammar and logic*, *morphology*, *parts of speech*, *definition of parts of speech*.

PRINCIPII ALE CERCETĂRII ISTORIEI LIMBII LA G. IVĂNESCU

CĂTĂLIN NICOLAU*

În lucrarea de față urmărim să prezentăm, în mod sintetic, principiile pe care, în concepția lui G. Ivănescu, ar trebui să le respecte cercetătorul istoriei unei limbi. În expunerea noastră avem în vedere două planuri: pe de o parte, urmărim planul metodologiei cercetării, iar, pe de alta, planul obiectului de studiu.

1. Planul metodologiei cercetării

Planul cercetării vizează principiile de ordin metodologic pe care, după savantul ieșean, trebuie să le aplice istoricul unei limbi. Din punct de vedere doctrinar, Ivănescu este, cel puțin într-o anumită privință, un antistructuralist, în sensul că respinge unele idei ale acestei orientări, pe care le consideră limitative în studiul istoriei limbii. Potrivit doctrinei structuraliste, limba evoluează prin ea însăși, în virtutea unor tendințe interne și independent de orice influență exterioară. Ivănescu a respins din ideologia structuralistă tocmai această idee a autonomiei limbii, întrucât, în concepția sa, tendința de a explica limba numai prin ea însăși implică izolarea ei de „omul fizic, psihic și spiritual și de dezvoltarea societății" (Ivănescu 2000: 3); astfel, el a considerat că evoluția lingvistică este influențată de factorii interni limbii, însă ea este dirijată în special de factorii extralingvistici.

Din comentariile făcute de Ivănescu pe marginea felului în care diferiți cercetători au abordat fenomenul evoluției lingvistice (Ivănescu ms. nr. 52/6b)[1] putem deduce câteva trăsături care trebuie să caracterizeze orice expunere a istoriei unei limbi.

O primă condiție care trebuie respectată de cercetătorul diacroniei lingvistice este ca acesta să identifice în istoria limbii de care se ocupă etape de evoluție.

* Colegiul Tehnic „Ion Holban", Iași, str. Pantelimon Halipa, nr. 16, România.

[1] Vezi, de asemenea, secțiunile introductive ale unor studii mai complexe, precum Ivănescu 2000 sau Ivănescu 1950.

ALIL, t. LIII, 2013, București, p. 251–256

BDD-A1177 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:19 UTC)